

Izvorni znanstveni članak
UDK 528.4 (497.13 DUBROVNIK) (091) "15/17"
Članak je primljen 20. X 1988.

Josip Lučić

Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog
fakulteta, Zagreb, Ul. Đ. Salaja 3

O KARTOGRAFIJI U DUBROVAČKOJ REPUBLICI*

Od početka ljudi su vezani uz prostor, tlo. Na njemu žive, stanuju i proizvode, kreću se i komuniciraju. Krče putove, premošćuju rijeke, preplovljavaju mora, probijaju i prelaze brda, grade naselja, obrađuju polja, kopaju rude, podižu tvornice i radionice, omeđuju države, mijenjaju pejzaž okoliša. Prirodne regije pretvaraju u kulturne. Prve oznake orijentacije po ekumeni urezuju u kost, metal i drvo, rišu na koži, pergameni, papirusu i papiru. Što je čovječanstvo više napredovalo u civilizaciji i kulturi, geografske karte postajale su savršenije, točnije i pouzdanije. S njima i umijeće izrade karata — kartografija.

Kod svih naroda postoje stanoviti stupnjevi stjecanja spoznaje kako se kretati i snalaziti u prostoru. Često su to bila nepisana pravila i znanja stjecana iskustvom i usmeno prenošena pokoljenjima.¹

U Dubrovniku srednjovjekovnom gradu-komuni, gradu-državi, kasnije Dubrovačkoj Republici postoji stanovita specifičnost u poznavanju i korištenju geografskih karata radi snalaženja po kopnu i moru.

Taj grad-država nastao je u VII. stoljeću i postojao kao slobodna republika do početka XIX. točnije do 1808. god. kad je utnuo kao država Napoleonovom odlukom.

Dubrovnik potječe od starog rimskog grada-kolonije Epidaura, razvijenog pomorskog i trgovačkog središta.

Kad su Slaveni i Avari početkom VII. st. srušili Epidaur (današnji Cavtat nedaleko Dubrovnika), preživjeli stanovnici naselili su obližnju hridinu. Na njoj je već živjela mala naseobina Ilira i vojnička posada. Utemeljili su na tom današnjem mjestu grad Ragusium — Dubrovnik.²

To je bilo prelomno doba ne samo na Jadranu, nego i na Balkanu. Srušio se stari svijet državnog i društvenog uređenja. Izmijenila se etnička slika čitavog Balkana. Naselili su ga slavenski narodi koji tu i danas žive. Sa starim društvom, u velikoj mjeri, propala

* Ovo je proširen i bilješkama opskrbljen referat na *Sixth Annual International Symposium 1988* u Zagrebu i Dubrovniku 30. IX — 30. X. 1988. pod radnim naslovom *Five Centuries of Maps of Croatia*, a u Dubrovniku pod nazivom *Maritime Charts of Croatia*, 3. X. 1988.

¹ Općenito o razvoju karte i kartografije: J. R o g l i ć, Uvod u geografsko poznavanje karata. Prirodno-matematički fakultet Zagreb 1972. i dalja izdanja. M. P e t e r c a i dr. Kartografija. Vojno geografski institut. Beograd 1974. — M. M a r k o v i ć, Razvitak kartografskih upoznavanja današnjih jugoslavenskih zemalja, I dio. Od najstarijih vremena do kraja 17. stoljeća. Zagreb 1975. — I. K r e i z i g e r, Kartografija. *Pomorska enciklopedija* 3, Zagreb 1976, sub voce. — J. L u č i ć, Prilog pitanju historijske kartografije. *Historijski zbornik* XXIX—XXX, Zagreb 1976—1977. — A. P a n d ž i ć, Stare karte i atlasi Povijesnog muzeja Hrvatske. Zagreb 1987. — P. N o v o s e l — Ž i c, O razvoju geografije i kartografije. *Geografski glasnik* 49. Zagreb 1987. — P. L o v r i ć, Opća kartografija. Geodetski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1988.

² G. N o v a k, Povijest Dubrovnika I, Zagreb 1972. — J. L u č i ć, Povijest Dubrovnika II, Zagreb 1973. — M. S u i ć, Antički grad na Jadranu, Zagreb 1975. — Općenito o povijesti Dubrovnika V. F o r e t i ć, Povijest Dubrovnika do 1808. I, II, Zagreb 1980.

je i njegova ekonomika. U Evropi se razvija feudalno društvo. Imperijalni rimski putovi koji su prolazili kroz Dalmaciju doticali su i Epidaur. Sada se više ne koriste. Počinju se probijati novi karavanski drumovi prema zaleđu. Zato su stari itinerari postali neupotrebljivi. Morske rute su ograničene, jer je zamirala trgovina većih razmjera. Umjesto robno-novčane privrede prevladava prirodna razmjena dobara i feudalna zatvorenost. U obalnom prometu pomorci se ravnaju po suncu, zvijezdama, vrhovima brda, uvalama i otocima.

Unatoč radikalnoj povijesnoj, političkoj i etničkoj promjeni, novi grad Ragusium-Dubrovnik razvija pomorsku i kopnenu trgovačku djelatnost. Ubrzo se uctava u itinerare i karte kao nezaobilazna luka i čvrsto, solidno novo naselje sa svim gradskim, komunalnim atributima: vlastita uprava, zakoni, biskupija, proizvodna i trgovačka djelatnost i sl. Anonimni ravenatski kozmograf već 667. god. bilježi ime novog grada "Epitaurum id est Ragusium" — "Epidaur to je danas Ragusium (Dubrovnik)".³

Sve se više širi pomorski i kopneni domet dubrovačkog angažiranja. Kad su 866/67. grad opkolili sa morske strane Arapi (Saraceni), Dubrovčani su zamolili bizantskog cara Bazilija I. da im pomogne i spasi ih. Odazvao se i poslao je brodovlje u Jadran. Nekoliko godina kasnije, 869. Dubrovčani prevoze hrvatske, i ostalih slavenskih poglavica, čete da se oslobodi Bari od Saracena. Očito je da su se morali služiti dobrim itinerarima i pomorskim kartama da dođu do Carigrada i prevoze vojsku preko Jadrana. U X. i XI. st. sve je izrazitija dubrovačka nazočnost po svim jadranskim lukama. U XII. st. sklapa povoljne međugradske pomorsko-trgovačke ugovore sa gradovima i lukama uzduž hrvatske obale i po apeninskom poluotoku. Otvorio se nesmetan trgovački prodor u široki balkanski i sredozemni areal. God. 1169. vlasti iz talijanskog grada Pise dopuštaju dubrovačkim trgovcima da se koriste njihovim povlasticama na golemom prostoru od Carigrada i Levanta do Gibraltara. Bizantski car Izak Angel podaruje im 1192. privilegij kretanja i trgovanja po Bizantu i Bugarskoj. Već otprije su im to dopustili raški i bosanski vladari iz zaleđa.

Za tako široku orbitu kretanja i poslovanja razumljivo je da se ne može koristiti samo iskustvo, nego su potrebne i karte. Te prometne geografske karte — radije bi ih nazvali periplusi i itinerari — Dubrovčani su mogli nabaviti od pomoraca iz Venecije, Genove, Pise, Ancone i drugdje. Postojao je i drugi način. Poznati arapsko-normanski kartograf Al Idrisi izrađivao je, po nalogu normanskog vladara Rogera II (1130—1154), veliku kartu svijeta. Idrisi je skupljao podatke iz različitih izvora, ali je osobno putovao i provjeravao činjenice. Prema obavijesti, koju prenosi Abdurahman Zakija, Idrisi je posjetio i naše jadransko područje: Senj, Knin, Biograd, Šibenik, Trogir, Split, Ston i Dubrovnik. Kartu je završio i izradio 1154. i u čast svoga mecena nazvao je "Tabula Rogeriana", a opširni komentar "Kitabu al Rogger". Pri tom je napisao o Dubrovniku: "Ragusa, Ragusah udaljen je od Stona 30 milja. (Stanovnici) su Dalmatinci koji imaju brojne brodove za dugu plovidbu. Ovo je posljednji grad u Hrvatskoj".⁴ Dubrovčani su izravno od Idrisija mogli doći do potrebnih karata.

Prema dubrovačkim i engleskim kronikama u Dubrovniku je 1192. boravio engleski kralj Rikard Lavljeg Srca na povratku sa III. križarske vojne. Lako je moguće da su kape-tani iz kraljeve pratnje opskrbili Dubrovčane potrebnim kartama za kretanje morem i kopnom čak do Engleske.

³ O tom kozmografu usp. J. M e d i n i, O nekim kronološkim i sadržajnim značajkama o Dalmaciji u djelu *Cosmographia* anonimnog pisca iz Ravene. Putevi u antici. *Materijali* XVII. Savez arheoloških društava Jugoslavije. Muzej Kosova — Priština 1978, str. 69—83.

⁴ Marković, n. dj. 26—30. — *Monumenta cartographica Jugoslaviae* II. Istorijski institut P. I. 18 (ur. G. Š k r i v a n i ć). Beograd 1979, str. 11—18

U drugoj pol. XIII. te u XIV. i XV. st. počinju se izrađivati posebne pomorske karte — portulani. Zbog križarskih ratova, razvoja trgovine i pomorskog prometa tražilo se da se što točnije ucrtaju obalne linije. Usavršavaju se stari periplusi. Primjenjuje se upotreba kompasa i drugih nautičkih sprava. Glavna središta izrade portulana su Genova, Venecija, Ancona, zatim takozvane katalonske karte iz Mallorce.

Dubrovčani — koliko je poznato — nisu se služili portulanima koje su sami crtali. Prema vijesti iz 1318. spominje se među brodskom opremom i kompas. Očito je da su veoma rano se koristili portulanima, jer je kompas njihov sastavni dio. Upotrebljavali su, po svoj prilici, portulane stranog podrijetla.

U kopnenom prometu robu su prenosili karavanskim putovima. Jedan se zove "dubrovački drum", jer su ga oni očito pronašli, probili i njime se najviše koristili. Vođe karavana redovito su bili Vlasi-stočari. Odlično su poznavali kopnene putove i vješto se snalazili po usjecima, planinama, dolinama i drugim reljefnim pojavama. Nije im, zacijelo, bila potrebna karta. Budući da se putovalo redovito danju, razdaljine od jednog do drugog prenoćišta, od postaje do postaje nisu bile velike. Dubrovčani su uz njih svakako učili i pamtili smjerove i postaje.

U XIV. st. nalazimo kod Dubrovčana elemente vlastite kartografije. Kad su 1333. stekli Stonski Rât (Pelješac) i Ston, izmjerili su obradivo područje i 1336. razdijelili ga, najvećim dijelom, vlasteli. To je prvi katastik ne samo u Dubrovniku, nego i u Hrvatskoj.⁵ Diobu i mjerenje gradskog teritorija i okolnog zemljišta u Malom Stonu i oko njega prikazali su točnim crtežima. To je najstarija originalna geografsko-topografska zemljišna, katastarska karta jednog dijela dubrovačkog teritorija.⁶

U XV. i XVI. st. veliki je razvoj svjetske kartografije. Pojavljuje se 1406. latinski prijevod Ptolemejeve "Geografije", koji se kasnije često tiska. U XVI. st. — kao posljedica velikih otkrića — Ptolomejeve karte zastarjevaju. Usavršava se tehnologija izrade karata i pronalaze projekcije. Izum tiska omogućuje da se karte i atlasi brzo umnožavaju. ("Theatrum Orbis Terrarum" 1570. prvi je atlas.)

Dubrovnik je tada u sklopu hrvatsko-ugarske državne zajednice (od 1358. do 1526) i na vrhuncu gospodarske moći. Nalazi se među najrazvijenijim svjetskim zemljama što se tiče dohotka po glavi stanovnika. Dok je Dubrovnik bio otvoren prihvaćanju svih strujanja u kulturi, znanosti i tehničkim pomorskim inovacijama, osobito u brodogradnji, razvoj svjetske kartografije samo će se posredno u njemu odraziti. Dubrovački pomorci već govore o "kartama", izrazu koji je u upotrebi od XV. st. Tako pjesnik Mavro Vetranović (1482—1576) pjeva o mrmaru (mornaru) i plavi (brodu). Pri tom spominje busulu i kartu.⁷

U tadašnjem Dubrovniku mogu se naći najnovije atlasne zbirke. Mavro Orbin piše poznatu povijest "Il regno degli Slavi" (Pesaro 1601). Spominje da se služio atlasima i kartama čiji su autori glasoviti geografi i kartografi XVI. stoljeća: Abraam Ortelio (Abraham Ortelius, 1527—1598) "Tesoro geografico" što je svakako njegov "Thesaurus Orbis Terrarum" (1570); Giacomo Castaldo (Giacomo Gastaldi, 1500—1565) koji je objavio "Geografia di Tolomeo" u Veneciji 1548. i karte u djelu "Delle navigationi et viaggi di G. B. Ramusio" 1550; Giorgio Vuerenhero (Johannes Werner, 1468—1528) kartograf i prevodilac Klaudija Ptolemeja; Sebastian Munstero (Sebastian Münster, 1488—1552)

⁵ J. L u č i ć, Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj — dubrovački zemljišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz god. 1336. *Anali Zavoda za povijesne znanosti* XVIII. Dubrovnik 1980, str. 57—89

⁶ Usp. reprodukcije kod Foretić, n.dj. I, str. 97, 98. — M. P l a n i ć - L o n č a r i ć, Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike. *Studije i monografije Instituta za povijest*, knj. 1. Zagreb 1980, str. 65, 71 plan Malog Stona iz god. 1358. — str. 101 plan Cavtata iz XVI st.

⁷ N. R a d o š e v i ć, Pregled istorije kartografije jugoslavenskih zemalja, u knjizi Peterca, Kartografija, str. 711

autor "Cosmographia" 1544; Vuolfgango Lazzio (Wolfgang Lazius, 1514—1565 i drugi.⁸ Mogao je Orbin, istina, do tih karata i atlasa doći i u Italiji, a ne samo u Dubrovniku.

Premda se u Dubrovniku prate svjetska dostignuća u kartografiji, u njemu ne rade domaći kartografi. Sposobni stručnjaci odlaze u inozemna središta. Tamo se afirmiraju i postaju poznati u svijetu. Među njima je Vicko Volčić (Vicentius Demetrius (ili Demetri) Volcius Rachuseus, 1563—1607). Kao mladić napušta Dubrovnik. Pretpostavlja se da je bio učenik poznatog kartografa Giovanni Olive. U Livornu je 1592. osnovao kartografsku školu pod imenom "Livornska nautičko-kartografska škola" koja je aktivna do 1688. God. 1601. preseljava se u Napulj. Karte je risao kistom na pergameni. Nije ih urezivao u bakar i potom ih reproducirao na papiru, kako se tada običavalo. Posljednji je predstavnik rada u bojama neposredno na kartografsku podlogu. Prikazivao je Sredozemlje s južnom Evropom, obalnim područjem Afrike, Jadran sa obalnim pojasom Dalmacije, zatim Malu Aziju s Crnim morem i Englesku. Sačuvalo se šest njegovih nautičkih karata u Parizu, Vatikanu, Bologni, Firenzi, SAD. Nijedna u domovini. Uvrstio se među tadašnje vrhunske kartografe pomorskih ili brodskih karata.⁹

U XVII. i XVIII. st. kartografija uvelike napreduje. Svjetsko širenje trgovine i pomorstva, te upravne potrebe novih imperijalnih i kolonijalnih sila i država zahtijevaju prvorazredne karte. Razvoj astronomije i matematike odlučno je utjecalo na točnost i pouzdanost kartografskih podataka. Pobljšavaju se mjerni instrumenti, primjenjuju grafičke metode, mjeri se uz pomoć triangulacije i sl. Tad se još jedan Dubrovčanin istaknuo u stranom svijetu u kartografiji. Astronom, matematičar, fizičar i filozof Josip Ruđer Bošković (1711—1787), zajedno sa Cristoforom Maire, izradio je 1755. zemljopisnu kartu Papinske države na temelju astronomskih i geodetskih mjerenja "De litteraria expeditione per pontificiam ditionem ad dimetiendos duos meridiani gradus et corrigendam mappam geographicam, jusu, et auspiciis Benedicti XIV Pontificis Maximi suscepta a Patribus Societatis Jesu Christophoro Maire et Rogerio Boscovich". Objavio je i drugo izdanje 1770. u Parizu s dopunama i bilješkama pod naslovom "Voyage astronomique et géographique".¹⁰

Dubrovačka Republika ipak nije mogla ostati izvan evropskih kartografskih trendova. Njgovala se kartografija za potrebe domaćih trgovaca i pomoraca. Kad je izbio spor između Dubrovačke Republike i Venecije oko prava korištenja prodaje soli u Gabeli na Neretvi, dubrovački predstavnik u Vatikanu opat Stjepan Gradić, da bi zaštitio i obranio dubrovačke interese i podastro valjane dokaze o dubrovačkim pravima, poklonio je 1673. papi Klementu X. zemljovid Neretvanskog primorja.¹¹ Karta je očito dubrovačkog podrijetla, jer je poklonjena za potrebe njene pravne i teritorijalno-trgovačke argumentacije.

U istom stoljeću živio je i djelovao poznati mletački kartograf Vicenzo Maria Coronelli (1650-1718). Između ostalog objavio je i "Mari, Golfi, Spiaggie, Porti, Città, Fortezze ed altri Luoghi Dell' Istria, Quarner, Dalmazia, Albania, Epiro e Livadia delineati, e Descritti del P. Generale Coronelli".¹² Dubrovčani su, prije nego je tiskao djelo,

⁸ Usp. S. Čirković, Izvori Mavra Orbina, u knjizi "Kraljevstvo Slovena". Srpska književna zadruga. Beograd 1968, 379—428

⁹ P. Matković, Vicko Dimitrija Volčić, Dubrovčanin kartograf XVI. vijeka. Rad JAZU 130, Zagreb 1897, str. 182—188. — J. Luetić Pomorci i jedrenjaci Republike Dubrovačke. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb 1984, str. 91—94. Autor spominje i druge dubrovačke kartografe.

¹⁰ Ž. Dadić, Ruđer Bošković. Školska knjiga, Zagreb 1987, str. 163 — 166 s reprodukcijom.

¹¹ S. Krasić, Stjepan Gradić (1613—1683). Život i djelo. JAZU, Zagreb 1987, str. 197

¹² Usp. primjerak u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. — Zatim I. Sindić, Dubrovačka Republika na kartama XVII vijeka. Zbornik iz dubrovačke prošlosti Milanu Rešetaru o 70-oj godišnjici života prijatelji i učenici. Dubrovnik 1931, str. 281—288. — G. Škrivanić, Koronelijski podaci o Dubrovačkoj Republici i njegovoj izradi karte republike. *Istorijski časopis IX—X*. Beograd 1959, Beograd 1959, str. 199—204

odlučili 1685. da ga nagrade sa 20 cekina, ako u djelu objavi tekst i podatke o Dubrovačkoj Republici. U posebnom pismu od 21. V. 1685. traže da se podaci unesu u cijelosti bez izmjena i njihov izvještaj doslovno tiska (che agli stampi la detta relatione prout iacet) u njegovoj knjizi. Prilažu mu geografsku kartu dubrovačke države (in gionta riceverete la tavola geografica di questo Stato Rogusii).¹³ Coroneli je zaista unio poslano podatke, pa je to prva sačuvana geografska karta na kojoj je područje Dubrovačke Republike dosta točno i pouzdano prikazano.

Karta je izišla u navedenom izdanju (ali i u drugim Coronellijevim djelima) pod naslovom "Stato di Ragusi, Parte pure della Dalmazia à lo Stato di Ragusi, esteso alle Sponde del Golfo di Venezia". Na početku opisa Dubrovačke Republike dosta je povoljan izvještaj o geografskom položaju i hvalisavo izlaganje o Dubrovčanima kao veoma vrijednim i sposobnim ljudima (sono questi popoli per il più industriosi e di perspicassimo ingegno). Vole i brane slobodu i ne podnose ropstvo. Dobri su pomorci, trgovci i obrtnici. Navodi zatim povijesne podatke, koji su, čudno, prilično netočni. Upoznaje kakva je uprava, koje su luke i njihove prednosti. Označene su dubine, kapaciteti sidrenja u lukama, opasni školji, sigurni prolazi, izvori pitke vode, broj kuća u selima (samo na Peleješcu i otoku Španu). Mljet je ubilježio u čistom hrvatskom čakavsko-ikavskom jeziku: Mlit. Za otok Lokrum nije mogao odoljeti a da ga ne nazove i "San Marco" kako su ga prozvali Mlečani iskazujući svoj teritorijalni zahtjev nad njim. Premda je većina toponima dosta točno označeno i ubilježeno, ipak su se provukli neki nedostaci. Neka su slova iskrivljena, drugačije napisana, npr. Frastenizza umjesto Trstenica, Bubari umjesto Bobara i sl. Ili Coronelli nije dobro pročitao dubrovački predložak, ili je crtač zamjenjivao slova, što je lako moguće. Dubrovčani nisu žalili novca i truda da sebe što ljepše prikažu. Coronelli je pak tražio novčanu protuuslugu za tu, nazovimo je suvremenim jezikom, propagandu.

Coronelli je priložio i grafički prikaz trase karavanskog puta od Dubrovnika do Carigrada. Dubrovčani su, inače, imali pisane itinerare karavanskih veza sa zaleđem.¹⁴

Sačuvana je u Historijskom arhivu u Dubrovniku i jedina geografska karta Dubrovačke Republike domaćeg podrijetla. Nju je 1746. darovao svećenik Miho Pešić svećeničkom udruženju Sv. Petra u Dubrovniku čiji je sâm bio član.¹⁵ To je zapisao slijedećim riječima. "Hanc Legum Ragusinarum Collectionem Venerabili Congregationi Presbyterorum Sancti Petri in Cathedra Michael Pescich eorumdem Socius et Consors In perenne Sui amoris et obsequii testimonium Libens donavit Anno Sal(utis) MDCCXLVI".

Osim područja Dubrovačke Republike karta pokriva još i akvatorij otoka Brača, Hvara i Korčule i neposredno kopneno zaleđe do ulaska u Boku Kotorsku.

U zapadnom kutu je slika sv. Vlaha u biskupskom ornatu. Desnom rukom blagoslivlje. U lijevoj nosi grad uz prislonjen biskupski štap. U sredini, pri dnu, je grb republike sa krunom (znakom priznavanja hrvatsko-ugarske kraljevske vlasti) i prekriznim mačevima. U donjem istočnom kutu je oznaka položaja karte (sjever) u obliku ruže vjetrova. Označene su državne granice (confine dello stato) i pojedinih upravnih područja katapanata; nazivi mjesta i ostalih toponima.

Državna granica ide od zapadnih otočića "Isola Caza" (Sušac) i "Isola Cazzola" (Kopište) kod Lastova do ulaza u Boku Kotorsku "Ponta d' Ostro" (Oštri rt).

¹³ Škrjanić, n. dj. 201

¹⁴ Z. Š u n d r i c a, Potepis na dubrovniškate pratenici s harača od 1673? *Izvjestija na blagarsko-istoričesko društvo* XXV, 2, Sofija 1967.

¹⁵ O toj karti usp. G. A. Š k r i v a n i ć, Karta Dubrovačke Republike od Mihajla Pešića. *Istorijski časopis*. Organ Istorijskog instituta SAN, VIII, Beograd 1958, str. 255—261

Knežiji Lastova, osim spomenutih otoka i Lastova, pripadaju i "Augustini scogli.

Knežija Pelješac dijeli se na:

"*Governo di Sabioncello*" (Pelješac-Trstenica) sa toponimima *Cavo Cumiani* (Lovište), *Nacovan* (Nakovana), *Orebichi* (Orebići), *Duba*, *Vuruchiza* (Vručica).

Governo di Iagnina (Janjina) u kojoj se nalaze: *Terpagn* (Trpanj), *Ossobgliava* (Osobljava), *Sreser* (Sreser), *Oscorusgna* (Oskorušno), *Potougne* (Potomje), *Iagnina Obuchie* (Podobuče) i *Tarstenich* (Trstenik).

Governo di Stagno (Ston) obuhvaća mjesta: *Briesta* (Brijesta), *Duba*, *Hodigle* (Hodilje), *Stagno Picolo* (Mali Ston), *Stagno Grande* (Veliki Ston), *Ponique* (Ponikve), *Brozze* (Broce), *Zarna gora* (Crna gora), *Cobasc* (Kobaš), *Giugliana* (Žuljana) i otočić *Lissandra* (Lirica) te *Canale di Stagno* (Stonski kanal).

Knežija *Meleda isola* ima lokalitete: *Porto Palazzo* (Polače), *Babino Pogle* (Babino Polje), *Progiora* (Prožura) i *Coritta* (Korita).

Knežija *Primorie overo Contea di Slano* sa toponimima: *Imotiza* (Imotica), *Topolo*, *Stedriza* (Štedrica), *Smokougliani* (Smokovljani), *Lisaz* (Lisac), *Cepicuchia* (Čepikuće), *Mihogl Kars* (Miholjkrst),¹⁶ *Podimoc* (Podimoč), *Mali Vos* (Mali Voz), *Cuti* (Kuti), *Dolli* (Doli), *Valla di Slano* (Slanski zaljev), *Slano*, *Magliovi* (Majkovi), *Ridgiza* (Ridica), *Mravignaz* (Mravinjac); *Barsecine* (Brsečine), *Merceo* (Mrčevo), *Cliscevo* (Kliševo), *Canosa* (Trsteno), *Val di Noce* (Orašac), *Valla di Malfi* (Zatonski zaljev), *Malfi* (Zaton), *Vala di Bistrina* (Uvala Bistrina).

Slijede otoci: *Olippa* (Olipa), *Jakglian isola* (otok Jakljan), *Giuppana* (Šipan), *Ruda* (Rudo), *isola di Mezzo* (Lopud), *S. Andrea* (Sv. Andrija) i *Calamota* (Koločep).

Okolica grada: *Daxa* (Daksa), *Grebeni*, *S. Croce* (Gruž), *Ragusa* (Dubrovnik) i *Lacroma* (Lokrum).

U *Contea di Breno* (knežija Župa), su: *Ombla* (Rijeka dubrovačka), *Valle di Breno* (Župski zaljev), *S. Pietro* (Supetar), *Bobara*, *Zaptat* (Cavtat) koji je posebna upravna jedinica (*Governo di Zaptat*).

U *Contea di Canali* (kneštvo Konavle) ubilježeni su toponimi: *Piano di Canali* (Konavosko polje), *Saxa Cadmea* (Konavoske stijene), *Dogna gora* (Donja gora), *Grudda* (Gruda); *Gliuta* (Ljuta), *Straucia* (Stravča), *Duba*, *Cuna* (Kuna), *Marzine* (Mrcine), *Radouaglia* (Radovalja), *Vitagliena* (Vitaljina), *Plocize* (Pločice), *Molunta* (Molunat) i *Ponta d' Ostro* (Oštri rt). Zapisani su i lokaliteti izvan dubrovačkog državnog područja.

U stručno-kartografskom pogledu, brojnosti toponima i drugih geografskih, političkih i maritimnih elemenata Pešićeva karta u mnogočemu zaostaje za Coronellijevom. Nema podataka da je Pešić autor karte. Međutim, zbog oznaka granica knežija i katepenata, kao i upisa veoma starih toponima, kao npr. Mihogl Kars (Miholjkrst) svakako je dubrovačkog podrijetla i djelo Dubrovčanina.

Vlada Dubrovačke Republike za svoje unutrašnje upravne i vanjske političke, trgovačke i pomorske potrebe držala je jednu geografsku kartu Dalmacije i Bosne koja se nalazila u državnom tajništvu (la nota carta geografica della Dalmazia e della Bossina esistente in Segretario). Jednako tome i originalnu topografsku kartu svoga teritorija koja je bila u kancelariji notarijata (carta topografica dello stato nostro esistente in notario). O tome postoji vijest sačuvana u spisima Vijeća umoljenih (Consilium rogatorum). Dana 23. travnja 1806. raspravlja se o traženju Bruera, francuskog predstavnika u Dubrovniku

¹⁶ Toponim je jako star. Zabilježen je u katastru Primorja iz 1399. — A. K a z n a č i ć - H r d a l o, Dioba i ubikacija dijelova Slanskog primorja u doba pripojenja Dubrovniku godine 1399. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku*, XVII, Dubrovnik 1979, str. 21. — Toponim Miholjkrst je 7 km sjeverno od Lisca s nekoliko kuća domaćinstava.

da se te karte pošalju francuskom generalu Molitoru (spedisca le medesime al signor generale Molithor). Vlada, tj. knez i Malo vijeće, izvjestila je Vijeće umoljenih da general Molitor traži da mu se pošalju te dvije karte i da se obavijesti Bruer da će mu se obje poslati. U glasanju prijedlog je odbijen.

Vlada tada predlaže da se karte pošalju, ali da Malo vijeće o tome razgovara sa Bruerom. Ni taj prijedlog nije prihvaćen.

Vlada nakon toga izlazi s mišljenjem da se Molitoru pošalje geografska karta Dalmacije i Bosne, a da se za topografsku kartu Dubrovačke Republike izradi kopija i ona pošalje Molitoru. Članovima Vijeća umoljenih nije se ni to svidjelo.

Vlada zatim stavlja na glasanje da Malo vijeće pozove u grad Josipa Nardellija, da ga obavijesti o tijeku događaja i odredi vrijeme kad treba kopirati topografsku kartu republike. To bi bilo kroz 10—15 dana. U međuvremenu bi se original odnio u kuću Lučana Pope da izradi kopiju. Ni to nije prošlo.

Konačno vlada izlazi s četvrtim prijedlogom da Malo vijeće pozove u grad Josipa Nardellija da ga o svemu obavijesti, kao i o vremenu do kojeg će se moći nacrtati kopija topografske karte. Sa Nardellijevim odgovorom Malo vijeće će upoznati Vijeće umoljenih. Tko prekosutra ne dođe na sjednicu, kaznit će se sa 100 perpera globe. Taj četvrti prijedlog je napokon prihvaćen većinom glasova.

Prekosutra u petak 25. travnja Vijeće umoljenih je zaključilo da Malo vijeće dade Brueru geografsku kartu Dalmacije i Bosne koja se nalazi u tajništvu. Što se tiče topografske karte neka ga se upozna sa zaprekama koje su se pojavile. (Zacijelo da mu ne mogu odmah predati topografsku kartu dok ne učine kopiju.)¹⁷ To je zacijelo karta koju su izradili austrijski oficiri-geodeti i poklonili je dubrovačkoj vladi.¹⁸

Ovo je prvi put da doznajemo za posebne dubrovačke geografske karte. Za kartu koja prikazuje Dalmaciju i Bosnu možemo pretpostaviti da nisu i ne moraju biti dubrovačke.

¹⁷ Čitav tekst glasi:

Mercoledì li 23 Aprile 1806

La prima parte è di accomettere all' Eccellentissimo Minor Consiglio che spedisca al signor generale Molitor la nota carta geografica della Dalmazia e della Bossina esistente in Segretaria, e la carta topografica originale dello stato nostro, e che dica al signor incaricato Bruere su tale materia quanto si è consultato.

La seconda (parte) è di nò. 12 contra 14.

La prima parte e di consegnare al signor Bruere incaricato dell' impero Francese tanto la nota carta geografica della Dalmazia e della Bossina esistente in Segretaria, quanto la carta topografica originale dello stato nostro, acciò spedisca le medesime al signor generale Molithor e di accomettere all' Eccellentissimo Minor Consiglio che conferisca col sudetto signor Bruere sulla predetta in forma consultata.

La seconda (parte) è di non. 9 contra 15.

La prima parte e di consegnare al sudetto signor Bruere la carta geografica della Dalmazia e della Bossina esistente in Segretaria, acciò la spedisca al signor generale Molitor, come pure di dire al detto signor Bruere che verra mandata la copia della carta topografica originale dello stato nostro, quando verra cavata la medesima da spedirsi al detto signor Molithor.

La seconde (parte) è di non. 9 contra 15.

La prima parte è di accomettere all' Eccellentissimo Minor Consiglio, che faccia venire in città Giuseppe Nardelli e s' informi dal medesimo, se e in quanto tempo potrebbe cavare la copia della carta topografica originale esistente in Segretaria, e rispondendo il detto Nardelli che sarebbe a portata di cavarla bene, e in termine di dieci o quindici giorni, che allora il Eccellentissimo Minor Consiglio mandi la detta carta in originale in casa di signor Luciano Niccolè di Popa, accio il detto Nardelli possa cavare la copia.

La seconda (parte) è di no. 12 contra 14.

La prima parte e di accomettere all' Eccellentissimo Minor Consiglio che faccia venire in città Giuseppe Nardelli e s' informa dal medesimo se e in quanto tempo sarebbe a portata di cavare la copia della carta topografica dello stato nostro esistente in notaria, e che il detto Eccellentissimo Consiglio porti la risposta del detto Nardelli alla cognizione dell' Eccellentissimo Senato da farsi dopo dimani mattina all' ore 16 sotto pena di perperi 100. — 20 contra 6.

Topografska pak karta dubrovačke države izradena je za njihove unutrašnje potrebe i poslove i bila je u neku ruku povjerljiva. Zato su je ljubomorno čuvali. Teško su je — pa makar i u kopiji — davali drugome. Dubrovački original je ostao u Dubroviku. Ne znamo gdje je završio. Koliko se do danas zna, nema ga. Francuzi su 1808. ukinuli Dubrovačku Republiku. Na Bečkom kongresu 1815. Dubrovnik je pripojen Dalmaciji, kao dijelu Habsburške monarhije.

Dubrovačka kartografija u sklopu hrvatske kartografije ne zauzima izrazito ni upečatljivo mjesto po svojim domaćim predstavnicima. Nema poznatih domaćih kartografa koji su snimali dubrovački teritorij onako kako su to radili za Istru Petar Kopic (Petrus Copus ili Pietro Coppo, 1470—1556); za Šibenik i Zadar Šibenčanin Martin Rota Kolunić (Martino Rota Sebenzan, 1532—1582); ili drugi Šibenčanin Božo Bonifacije (Natalis Bonifacius Sibenicensis, 1537—1592); da ne spomenemo Senjanina Rittera Vitezovića (Paulus Riter Vitezovich, 1652—1713); Varaždinca Stjepana Glavača (Croata Varasdiensis) 1627—1680 i druge. Jedino su se neki Dubrovčani istaknuli u inozemstvu kao Volčić i Ruđer Bošković.

Dubrovčani su imali životne razloge da koriste geografske, posebice pomorske karte. Posjedovali su i potreban stupanj geografskog poznavanja svijeta, osobito Jadrana, Sredozemlja i balkanskog zaleđa. Izgleda da nisu htjeli svladati kartografsku tehnologiju da sami izrađuju karte. Vlastiti teritorij bio je dosta malen i on se lako upoznao osobnim obilascima. Jednako tome njihovi pomorci su iskustvom stjecali orijentacije pomorskih ruta po Jadranu i dalje. Po srijedi je, očito, bio oprez da geografske karte njihova teritorija ili portulani, izolari, itinerari i slična pomagala ne bi došli u neprijateljske ruke. Budući da su jedrili i sidrili se po svim tadašnjim evropskim i mnogim prekoceanskim lukama, razumljivo je da su upotrebljavali dobre i pouzdane karte i navigacijska pomagala. To, zacijelo, potvrđuje njihov visok stupanj pomorske i kopnene trgovine.

Josip Lučić

ABOUT CARTOGRAPHY IN DUBROVNIK REPUBLIC

Summary

The author states that Dubrovnik Republic had a very developed trade at sea and ashore, frequently in the world proportions. In spite of that they did not have their own production of maritime and dryland trading and the other charts. But they had extremely

Venerdi li 25 aprile 1806.

La prima parte è di accomettere all' Eccellentissimo Minor Consiglio che conegni al signor incaricato Bruere la carta geografica della Dalmazia e della Bossina esistente in Segretaria, e che gli esponga gli ostacoli che si frappongono per dargli la carta topografica dello stato nostro in forma consultata. — 24 contra 3

Consilium rogatorum 210, fol. 38—41

¹⁸ Usp. Ž. M u l j a č i ć, Prva moderna geografska karta dubrovačkog područja. *Naše more* V, br. 4—5, Dubrovnik 1958, str. 260—264.

good cadaster books with drawings, the best in Croatia. Talented ones used to go to the other countries, especially Italy and they developed their cartographic activity. It is necessary to emphasize two of them; Vicko Dimitri Volčić (Vicentius Demetrei Volcius Rachusaeus, 1563—1607 and Josip Ruđer Bošković, 1711—1787).

The author draws attention to one domestic chart the priest Miho Pešić gave as a gift to his priest's association in Dubrovnik in 1746. It was a political, administrative and geographic chart of Dubrovnik Republic, though not at a high cartographic level. The author mentions the other charts, too. When the French troops entered Dubrovnik in 1806 the general Molitor requested to be given geographic map of Dalmatia and Bosnia as well as the original topographical map of Dubrovnik Republic. The government gave him the map of Dalmatia and Bosnia and had its own original topographical one copied to deliver him a copy.

The author draws a conclusion that cartography in Dubrovnik did not take a high position in the development of Croatian cartography. The reason he finds in the fact that people in Dubrovnik could easily get hold of good geographic charts abroad, therefore they did not find it necessary to develop their own production. Besides, and obviously for the reasons of state's safety, they did not want to produce maps except for their own administrative purposes.